

El Palau de Mar i el port de Barcelona

Parlem dels protagonistes

Escoltem la veu del Palau de Mar

Em diuen Palau de Mar.

Sé que m'han posat aquest nom per honorar-me,
tot i que sempre m'he sentit més a prop de la gent del poble
que de la gent rica que viu als palaus.

El que sí que m'agrada és la paraula *mar*.

Visc al costat del mar,
i des de les meves finestres contemplo el sol
i la lluentor de les aigües que acullen barques i vaixells.

Mauricio Garrán, el primer director del port de Barcelona,
va elaborar el meu projecte el 1881.

El port l'havien ampliat feia poc
perquè poguessin arribar més vaixells a la ciutat.

I, per tant, calien uns magatzems comercials més grans
per dipositar-hi les mercaderies.

Vaig ser dissenyat d'acord amb el model dels magatzems dels ports
de l'època de la Revolució Industrial,
és a dir, els ports anglesos, el de Gènova i el de Marsella.

Durant els primers temps em van anomenar dipòsit comercial, però, a la dècada dels anys 20, em van canviar el nom i vaig esdevenir els Magatzems Generals de Comerç.

Com ja he dit, no soc cap palau, però us he de confessar que al començament m'hi vaig sentir. Soc un edifici de 4 plantes, de 7.000 metres quadrats cadascuna, el que equivaldria més o menys a la superfície d'un camp de futbol. Als baixos tinc una porxada i al voltant hi havia espai suficient per al trànsit de mercaderies. Una reixa delimitava aquest espai, i a 4 metres de distància hi havia el moll.

Comparats amb mi, els anteriors magatzems de la ciutat feien llàstima. Eren uns pocs edificis de fusta, amb un dipòsit comercial reduït, bastant allunyats del moll de càrrega i descàrrega.

El 1907 em van col·locar l'última reixa de la tanca, i, des de llavors, he estat més de 70 anys contemplant el tràfec que m'envoltava.

No era un anar i venir de comtes i marquesos, i ara! Era l'enrenou de persones que treballaven de valent des que es feia de dia:

estibadors, traginners, pescadors, comerciants, mariners...

Els **estibadors** carreguen i descarreguen les mercaderies dels vaixells.

Els **traginners** transporten mercaderies amb animals.

Per exemple, amb cavalls, rus, mules, bous...

Parlem de diners

Escoltem la veu del Palau de Mar

De tota la gent que treballava al port,
recordo amb especial afecte els estibadors.
El estibadors acostumaven a ser joves i forts.
Encara els veig transportant a força de braços i fermesa d'esquena
les mercaderies que descarregaven dels vaixells.
Un cop arribaven al moll nou,
agafaven carretons per portar-ho tot a la zona porxada,
i, des d'aquí, la càrrega s'havia de pujar als pisos de dalt.
Els recordo alliberant-se del pes i de la tensió del cos
entre converses i rialles que les meves parets acollien amb gust.

En altres magatzems i **rafals**,
els productes hi arribaven **a granel** i s'ensacaven allà mateix.
Així es feia als rafals de la Barceloneta,
que es van construir a començament del segle XX.
Als Magatzems Generals de Comerç, però,
el gènere hi arribava en sacs, bales, fardells i barrils.
I, així, els estibadors carregaven bales de cotó i de llana,
barrils d'oli, sacs d'arròs i d'ametlles,
i d'altres productes que venien de les colònies, com sucre i cafè.

Un **rafal** és un espai cobert situat a prop del moll que es fa servir per protegir les mercaderies.

Un producte **a granel** no està envasat ni empaquetat.

Entre els estibadors que vaig conèixer al moll de la ciutat,
guardo el record d'en Jan.
En Jan només tenia 15 anys i carregava els últims sacs del dia
amb la mateixa energia que els de primera hora del matí.

«Jan Milhomes», li deien els companys de broma,
perquè sempre volia arribar el primer i carregar més que ningú.

El pare d'en Jan havia sigut estibador de bord,
és a dir, formava part de la tripulació d'un vaixell de mercaderies,
i havia mort d'un accident quan li va caure una bala de cotó al damunt.

L'avi es deia Miquel i havia sigut pescador.

En aquella època, als anys 20,

l'avi Miquel era un home gran que ja no sortia al mar.

Però, si feia bo, li agradava sortir al balcó a observar els canvis
que havia experimentat el seu barri, la Barceloneta.

L'avi Miquel recordava la Barceloneta

de cases pintades de colors vius

que el temps i el **salobre** havien anat esborrant.

En aquelles cases, hi vivien pescadors,

però també **boters**, **calafats**, **llauners**, fabricants de veles i cordes,

preparadors de pintures, constructors

i venedors de tota mena d'instruments nàutics:

àncores, fanals, brúixoles, etc.

Quan l'aigua del mar s'evapora, deixa una capa de sal.

Aquesta capa és el **salobre**.

Un **boter** feia botes o barrils de fusta.

Un **calafat** tapava les juntures dels recipients perquè no
vessessin.

Un **llauner** fabricava o venia estris de llauna.

Ara, en els baixos de les cases encara quedava algun taller o negoci,
però la majoria de les persones del barri, com la mare d'en Jan,
anaven a treballar a les fàbriques del nord de la Barceloneta:
la Maquinista Terrestre i Marítima, una empresa metal·lúrgica,
o la fàbrica de gas.

Cap a mitjan del segle XX van anar desapareixent del barri tots els antics oficis relacionats amb la pesca i la marina. Però, això, l'avi Miquel ja no ho veuria.

Quan bufava el vent de xaloc,
m'arribaven els fums negres de les fàbriques
i m'embrutaven les façanes.
El 1846, l'Ajuntament de Barcelona va prohibir
que s'instal·lessin fàbriques amb màquines de vapor
dins de les muralles de la ciutat.
Per aquest motiu, moltes es van instal·lar a la Barceloneta.
Els afavoria la proximitat del port i del ferrocarril de Mataró.

Les fàbriques van atraure molta gent de fora.
Però, com que el barri no tenia prou cases per a tothom,
després de la guerra civil, els nouvinguts van construir barraques
a la platja del Somorrostro.

Al llarg del segle XX,
els avanços tecnològics van anar canviant el funcionament del port.
Primer van aparèixer les grues elèctriques i els carretons,
i, més endavant, es va mecanitzar el sistema de càrrega i descàrrega.
A la dècada dels 70, el port es va ampliar al sud de la ciutat,
davant del Morrot de Montjuïc,
i es van construir diverses terminals d'emmagatzematge:
de petroli, de contenidors, d'automòbils, etc.
Llavors jo vaig deixar de ser útil com a magatzem general.
Però, aleshores, en Jan ja s'havia jubilat i el seu fill, també estibador, treballava
de manera molt diferent a la del pare.

Parlem de poder

Escoltem la veu del Palau de Mar

La victòria de Felip V a la Guerra de Successió espanyola va significar la pèrdua dels drets i privilegis dels regnes de la Corona d'Aragó.

A Catalunya, s'hi van imposar les lleis de Castella, i, a Barcelona, el nou rei hi va manar construir una ciutadella, una fortalesa militar per tenir controlada la ciutat.

Per poder construir aquesta fortalesa, Felip V va fer enderrocar totes les cases del barri de la Ribera, i algunes d'aquestes famílies sense llar van ocupar les primeres cases que es van fer a la Barceloneta. Era l'any 1753.

A més de les famílies desallotjades, també s'hi van instal·lar d'altres que treballaven en algun ofici relacionat amb el mar, els molls i la navegació.

Al principi, les cases no podien fer més de 31 pams d'alçària perquè des de les torres de la Ciutadella es pogués vigilar la ciutat i el mar.

Al començament del segle XIX, però, l'Ajuntament va permetre alçar-les fins a un segon pis, i, al segle XX, fins a un quart. Així doncs, a la meua època, la Barceloneta era un barri molt poblat.

Jo coneixia la gent del meu entorn: els vigilants que vivien a la planta baixa del meu edifici, els estibadors, els capatassos, els **confrontadors**, els capitans, els **contramestres**, els mariners, els mossos, els comerciants, els empresaris...

Els sentia parlar i, de vegades, també renegar.

I així anava assabentant-me de tot el que passava al meu voltant.

El **confrontador** inspeccionava les mercaderies per assegurar-se que no faltés res.

El **contramestre** dirigia i vigilava els treballadors d'un taller, d'una fàbrica...

Al llarg dels anys vaig sentir parlar de la monarquia, de la **Mancomunitat**, de la dictadura, de la república i de la guerra. Del rei Alfons XIII, dels presidents Prat de la Riba, Macià i Companys, dels dictadors Primo de Rivera i Franco.

La **Mancomunitat de Catalunya** va ser una institució que va agrupar les 4 diputacions catalanes: Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona.

Va ser la primera vegada que l'Estat espanyol reconeixia la unitat territorial de Catalunya.

De vegades, els treballadors discutien i es posaven nerviosos, i les seves paraules enceses se m'enfilaven parets amunt, pujaven per les escales, s'escolaven per les obertures, s'estavellaven contra el sostre i desapareixien.

Des del meu silenci de pedres, ferro i maons, em vaig adonar que totes les èpoques que vaig presenciar tenien una cosa en comú:

les dures condicions de vida de les classes treballadores, ja fos al mar, al port o a les fàbriques.

Davant l'explotació laboral i les injustícies socials, els treballadors es van organitzar en sindicats cada vegada més radicals.

I quan el govern espanyol va voler reclutar soldats per a la guerra de Melilla, a Barcelona hi va esclatar una revolta popular coneguda amb el nom de Setmana Tràgica.

Però no tothom va recórrer a la violència.
Molts treballadors es van acollir a l'associacionisme
per defensar els seus drets i millorar les seves condicions de vida.
La força del cooperativisme de la Barceloneta
al començament del segle XX n'és un exemple.
L'edifici modernista que avui ocupa la biblioteca del barri
va ser la cooperativa de consum la Fraternitat.
La família d'en Jan Milhomes hi acudia per abastir-se de queviures,
i el seu avi va formar part de la Confraria de Pescadors,
que n'organitzava les reunions a l'església de Sant Miquel del Port.

Durant la dècada dels 70,
el transport marítim de mercaderies va augmentar.
En canvi, els avenços tecnològics van fer
que molts estibadors es quedessin sense feina.
Això va provocar una nova època de lluites i reivindicacions laborals.
Jo vaig sentir cridar el Miquelet, el fill d'en Jan Milhomes,
durant la vaga general convocada el 12 de novembre del 1976.

Un any després es va crear el sindicat independent
Organització d'Estibadors del Port de Barcelona.
Aquest sindicat va impulsar un moviment estatal.
Com a resultat, a finals del 1979 es van convocar tres dies de vaga
als principals ports espanyols.
Fruit de tot això,
l'any 2000 es va fundar la International Dockworkers Council,
una organització internacional d'estibadors
present als ports més importants del món.

Des que el trànsit de mercaderies s'ha concentrat
a la zona de Montjuïc,
jo ja no he sabut res més del Miquelet, el fill d'en Jan Milhomes,
el rebesnet d'aquell vell pescador que contemplava
els canvis del seu barri des d'un balcó.

Parlem del dia a dia

Escoltem la veu del Palau de Mar

El vent em portava el fum de les fàbriques, sí,
però també els sorolls dels dies de festa.

Els xisclets i les rialles de la canalla
que jugava a la plaça de la Repla,
abans, plaça de la Font i, ara, del Poeta Boscà.

Sentia la cridòria de les famílies i les colles
que travessaven els carrers del barri
de camí als berenadors de la platja
o algun dels banys que recorrien la vora del mar:
els Banys Orientals, de l'Estrella, de la Deliciosa
i els de Sant Sebastià, que estaven de moda.

També m'arribaven els cants dels mariners i els pescadors.
Encara recordo una cançó composta per Josep Anselm Clavé.
Es titulava *Els pescadors*:

«Als pescadors, fermes
contrarien els elements.

Ai, sí!

I ells, jorn i nit, braus, desafien
foc, aigua i vents!

Mar endins solca l'aigua el llaüt,
l'aigua que presta li lliure tribut».

Al començament del segle XX,
l'avi Miquel gairebé no sortia de casa.
Tenia por de perdre's pels carrers,
entre aquell tràfec de gent desconeguda.
Però devia trobar a faltar la barca, la xarxa i el mar,

perquè, de tant en tant, el seu net,
l'acompanyava al moll del Rellotge
i sempre tornava a casa amb dos o tres peixos del dia
que algun pescador li regalava.

En Jan i la seva mare també treien a passejar l'avi Miquel
per la festa major de la Barceloneta.
Per Sant Miquel, els veïns adornaven els carrers
amb garlandes de flors de paper, amb xarxes de pescar i fanals.
Tota aquella alegria animava l'avi Miquel,
que recordava quan ell acompanyava el seu net, de petit,
als jocs de **cucanya**, a les xocolatades,
a sentir els cors de mariners o a veure els balls de bastons.

La **cucanya** és un joc que consisteix a enfilarse o caminar per un pal llis i relliscós i agafar el premi: un objecte lligat a l'extrem oposat del pal.

Al Jan li seguien dient el Milhomes,
però, després de passar-se una jornada de 15 hores
carregant sacs de 60 o 80 quilos, arribava a casa rebentat
i amb la cara ben bruta,
si aquell dia havia estat apilant cabassos de carbó.

En el cas d'algunes mercaderies,
els estibadors van haver de treballar en condicions molt dures
fins a la dècada dels 90,
però, quan aquestes condicions van canviar,
en Jan ja s'havia jubilat.

Mentre vaig exercir com a Magatzems Generals de Comerç,
la Barceloneta era com un poble
i els seus sorolls em resultaven familiars.

Ara, però, des que soc Palau de Mar,
visc envoltat de turistes
i em fa l'efecte que el barri s'ha distanciat.

Parlem de les dones

Escoltem la veu del Palau de Mar

El meu era un món d'homes.
A banda d'alguna noia que esperava el seu xicot
o de l'acompanyant d'algun capità o comerciant,
poques dones se m'apropaven.

Tot i això, les tenia ben presents,
perquè els homes en parlaven.
De vegades, de manera respectuosa i altres, no tant!
Parlaven de les mares, de les filles i de les germanes;
de les dones i les amants;
de les cantants de cuplets, com la Cachavera o la Bella Chelito,
i també de les prostitutes dels bordells més coneguts.

Gràcies a aquestes converses,
vaig arribar a conèixer la vida de les dones de la Barceloneta.
Vaig saber que s'encarregaven de la casa i de la canalla,
que algunes reparaven les xarxes dels pescadors
i que unes altres treballaven als comerços o a les fàbriques del barri.

Em vaig assabentar que els diumenges
preparaven un farcell de menjar
per anar a passar el dia amb la família a les muscleres del port,
unes plataformes construïdes al mar, on es cultivaven musclos.

I també vaig descobrir que posaven ciris a sant Miquel
perquè protegís els seus marits, germans o fills
quan sortien amb les barques a pescar.

Un dia de mala mar, l'avi Miquel va sortir a pescar
i la seva dona es va fer un tip de resar a sant Pere,
el patró dels pescadors, perquè tornés a casa sa i estalvi.

Les dones patien molt i feien pinya per superar les dificultats.
I malgrat que en aquell món tan masculí
només formaven part de les converses,
vaig intuir de seguida que eren molt més importants
del que semblava a primera vista.

Ara que soc Palau de Mar,
i que a les meves sales acullo el Museu d'Història de Catalunya,
rebo la visita d'homes i dones,
i soc testimoni d'una **diversitat de gènere** molt més àmplia.

L'expressió **diversitat de gènere** fa referència a les distintes orientacions sexuals i identitats de gènere de les persones.

Parlem d'idees i creences

Escoltem la veu del Palau de Mar

Soc un edifici auster, sense gaire ornaments,
amb una finalitat pràctica.

Aquests trets es corresponen amb les idees del Noucentisme,
un moviment cultural que defensava la racionalitat i el seny.

Potser per això la meva arquitectura és senzilla
i sempre m'he sentit proper a les persones més humils.

Sí, sempre m'he sentit a prop de les persones
que resaven a sant Elm, si tenien un fill mariner,
o a sant Pere, si el tenien pescador;
a prop de les dones que encenien espelmes
davant d'una imatge religiosa per demanar ajuda i protecció;
dels treballadors que es donaven suport mutu
en les associacions i confraries;
de la gent que va patir les conseqüències de la guerra;
dels que organitzaven assemblees a l'església de Sant Miquel;
dels estibadors, com Jan Milhomes, que van treballar de valent,
o com el seu fill, en Miquelet, que durant els anys 70
va participar en la lluita per reivindicar els drets
d'un col·lectiu cada vegada més reduït.

A partir de la dècada dels 80 vaig passar molt de temps abandonat.
Trojava a faltar l'activitat del port,
l'entrada i sortida de mercaderies i gent.
Em sentia cansat.
Havia envellit i no sabia fins quan podria aguantar dret.

Llavors, en acabar el segle XX, les autoritats em van rehabilitar
i em vaig convertir en Palau de Mar.
Vaig deixar de ser un magatzem de comerç
i em vaig transformar en museu.
I, així, no només soc testimoni del passat,
sinó que també el puc explicar.

Mentre us parlo, m'arriba una música del carrer
i recordo una cançó que tocava un mariner de Marsella
amb el seu acordió.
Aquella melodia m'omplia per dins
i, durant uns instants, m'imaginava al mig del mar,
navegant com un vaixell.
I, a vosaltres, això no us ha passat mai?

 Xarxa de Museus
d'Història i Monuments
de Catalunya

 **Museu d'Història
de Catalunya**